

Francis Iles «Time and Tide»ի մէջ.

«Այլ ինչորեմ որ նկատի չառնէք ուրիշներու կարծիքը և ցոյց տաք Պրն. Արլէնի այն յարգանքը՝ որուն ար- ժանի է. այսինքն՝ զուր ձեզմէ կարգաք անոր գիւրքը»:

✽

Gerald Gould «Observer»ի մէջ.

«Աշխարհս կը կատարելագործուի՝ ինչ կ'ուզէ ը- ւայ, Պրն. Արլէն կը կատարելագործուի: Որքան կը ջանայ, այնքան կը բարւոքի: «Man's mortality»ի մէջ Լըֆորէն աշխարհիս բարւոքման մասին կը խօսի... Ինչպիսի՞ գիւրք է այս. «Man's mortality» զիս կը դիւթէ: Խոր յուզման պահեր ունի — պատերազմական օդանւերու բախումներ, օդային պատերազմներ, քա- ղաքներու հրկիզում, մենաւորին անձկութիւնը, ոսակին զայրոյթը: Գաղափարներու տրամ մըն է: Այս գիւրքը նորէն կը ներկայացնէ մեզի հին հարցում մը. Ո՞րչափ յառաջացիք է մարդկային հոգին որ կարենայ արտա- յայտուիլ ճշմարտապէս խաղաղասէր ընկերութեան մը մէջ: Ա՜յլ խօսքով մարդկութիւնը կը բարւոքի»:

✽

Կարեւոր կը համարիմ ազգակից հայերուս ուշադրութիւնը հրաւիրել Մ. Արլէնի վերջին աշխատութեան շուրջ: Եւ որովհետեւ շատ զբո- ունեցաւ և վիճուեցաւ թէ Արլէն իր ազգութիւնն ուրացած է և կամ նախատած, լաւ է դիտել որ իր այս առաջին ծանր և սրամիտ մտածումնե- րով զիրքը ընծայուած է «Յիշատակին Սարգիս Գուլումեանի — Մանչեսթրի վաճառականին. իր ամենափոքր որդիին»:

Մեր հեղինակին մինչեւ հիմա հրատարակած գրքերը աշխարհիկ նիւթեր կը շօշափէին — ար- տաքին երեւոյթին մէջ թեթեւ ու անբարոյ. թէև ինչ ինչ պատմութեան մէջ կը ցոյլար իր ճշմարիտ հոգին: «Պրիսկիլլա» պատմութեան մէջ, ուր հեղինակը կը տեսնուի երեւակայական կերպարանքի մը տակ, ուր սա կը գանգատի այն դժուարութեան դէմ զոր Հայ փառասէր ե- րիտասարդ մը կը զգայ աշխարհի մէջ իր ձայնը լսելի ընելու համար, որպէսզի գտնէ դադար մը ինչպէս ուրիշ երջանիկ և զարգացած ազգերու գաւակները ունին:

Մ. Արլէն իր այս նոր երկով գտաւ այս դադարը որ ամբողջ աշխարհս է: «Ինչ աշխատութիւն — կը գոչէ անգղիացի քննադատ մը — ի՞նչ ընդ- արձակութիւն, ի՞նչ ուժ»:

Եթէ այս կէտին շուրջ դեռ ո՛ր է տարակոյս մնայ (այսինքն հեղինակին զգացած սիրոյն հան- դէպ իր ազգութեան) կը բաւէ միջադէպը — նկա- րագրուած «Մանգաղը օդին մէջ» Թ. Գլուխը իր նոր գրքին, համոզելու համար ընթերցողը թէ Միքայէլ Արլէն մեծ սէր և գուրգուրանք ունի իր ազգին հանդէպ, քանի որ հոն կըրցած է ստեղծել Արամ Թագուոր Շահինը, միակ հայը որ սոյն գրքին մէջ կ'երեւի, ոչ թէ նոր աշ- խարհի վարիչներէն մէկը — ինչ որ գուցէ չա- փագանցութիւն պիտի ըլլար — այլ անմոռա- նալի տիպար մը անսասան դիւցազնութեան, որով մահը կը դիմագրաւէ՝ յանուն պարտա-

կանութեան և սիրոյ. իր տարօրինակ ժպիտովը՝ գոհունակութեան թէ արդեօք հպարտութեան՝ առ այն զոր ճակատագիրը պահած է իրեն հա- մար:

ՍՈՓԻԱ Կ. ՍՈՐԿՈՒՃ

ՀԱՅ ԵՒ ԱՐԱՐ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԸ

Գրեց՝ Յ. ՔԻՐԻՍԵԱՆ

Արտատպուած «Անահիտ»էն. տպ. Թիւրապեան փարիզ. 1932

Յ. Քիւրտեան այս ուսումնասիրութեամբ կ'ուզէ ցոյց տալ, որ արաբական տիրա- պետութեան նախ Հայաստանի մէջ կար հայկական բնիկ գեղարուեստ մը. և այդ տիրապետութենէն վերջը փոխանակ կոր- սուելու աւելի առաջ գնաց և բնաշրջ- ջուներ կրեց Թ. և Ժ. դարերուն:

Յատկապէս կ'ուսումնասիրէ հոս գոր- գերու արուեստը:

Պարսկաստանի մէջ Գարուն խորովի կոչուած գորգը առասպելական շքեղու- թեամբը գմայլելի իրականութիւն մըն է. Տիգրոնի մէջ արաբացիք գտան այդ պարս- կական գեղարուեստի հրաշալիքը. ըստ պատմիչներու ան արաբացւոց ձեռքն է անցած 637 թուականին, զայն գտած են Տիգրոնի արքունիքը. 1051 քառակուսի մեղր անհաւատալի մեծութեամբ. ան շի- նուած էր Սասանեան խոսքով Ա. համար, որուն յաջորդը Անուշաւր զայն գործածած է իր պալատին մէջ. դրախտի պարտէզի նման հրաշագեղ էր այդ գորգին նկարը: Անոր շրջանակը լայն էր, մէջը ծաղիկ- ներու ածուներ, և ծաղիկները հիւսուած բազմազոյն թանկագին գոհարներով: Հողը հիւսուած էր ոսկիով, ջուրը բիրեղներով, ուղիները մարգարիտներով, ծառերուն բու- ները և ձիւղերը ոսկի և արծաթ, տերեւնե- րը և ծաղիկները մետաքսով, իսկ պտուղ- ները երփներանգ գոհարներով: Կ'արժէր երեք քառորդ միլիոն տոլար. արաբացիք այս յաղթանակի սուարը կտոր կտոր ըրած զօրքին բաժնած են:

Հայաստանի մէջ Բ. դարէն գորգաշի-

ՎԻՇԱՊԸ

ՀԱՅԿ. ԳՈՐԳԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Որդան (Կարմիր) կամ Kirmiz»

Արտատպուած «Բազմավէպ»էն. Վնեսիկ — Ս. Ղազար 1932

Հայ գորգերու մէջ վիշապի գծագրու- թիւնը խնդրոյ նիւթ եղած էր. արդ Քիւր- տեան կը հաստատէ որ ան իսկապէս վիշապի պատկերն է. եւ վիշապաձեւ գծագրութիւններ ունեցող գորգերը հաս- տատուն փաստերով ցոյց կու տայ որ հայկական գործեր են:

Վիշապին գոյութիւնը Հայաստանի մէջ նախապատմական շրջաններէն կը սկսի: Ըստ Խորենացւոյ՝ Հայաստանի մէջ կար վիշապներու տաճար, ուր կարելի էր մտնել վիշապազարդ բանալիներով, ուր վահանները վիշապի քանդակները կը կրէին: Հայաստանի մէջ վիշապը արգա- սաւորութեան աստուած էր: Նոյն մեր Խորենացին կը գրէ թէ «Աթահակ ի մեր լեզու է վիշապ»: Ըստ Զենոբի՝ Երզնկայի մէջ գտնուած են վիշապի քանդակներ: Ես տեսած եմ հայկական ճարտարարուեստի խորանի վարագոյր մը, ուր նկարազարդ հիւսուած էր վիշապը եօթը գլխով. եւ արդէն մեր Ուրարտացի նախահայրերուն վիշապն ալ եօթը գլուխ ունէր: Քրիս- տոսէ եօթը դար առաջ վիշապը Հայաս- տանի մէջ պաշտուած է, որով կարելի չէ ըսել որ ան Հնդկաստանէն Հայաստան մուտք ունեցած է:

Քիւրտեան վիշապի և օձի պաշտամուն- քի մասին կը խօսի, և օձը չար և թշնամի կը նկատէ, սակայն ազգագրական տեսա- կէտով, օձը ամէն հին ազգերու մէջ ըն- տանիքի բնակարանին պաշտպան նկա- տուած և խնամուած է. այս մասին արդէն Հայկ Աճէմեան բանասէրը իրական դէպ- քեր կը պատմէ. ես ալ գիտեմ հայ ծերեր որոնք իրենց բնակարանին օձին խնամք կը տանէին:

Քիւրտեան կը գրէ. «Վիշապը հին հայ գորգաշէնին կը հայթհայթէր գծաձեւի ա- ռատ նիւթ և աղբիւր, անոր երեւակա-

նութիւնը բնաշխարհի յատուկ արուեստ մ'ընդունուած է: Արաբացի պատմիչ Խպն խալտուն կը յիշատակէ որ հայերը Բ. դա- րուն Պաղտատի խալիֆաներուն իրրեւ հարկ գորգեր կը հատուցանէին:

Քիւրտեան պատմական փաստերով վրայ հիմնուած կը վկայէ թէ արուեստագէտ հայ վարպետներ շատ հին ժամանակներէ սկսեալ Հայաստանի մէջ կը հիւսէին արծաթ, ոս- կեթել և ուրիշ թանկագին նիւթերով ըզ- մայլելի գորգեր: Արդէն մեր պատմիչներն ալ այս մասին լուռ չեն մնացած. Ասողիկ կը գրէ թէ, Հայոց Կատրամիտէ թագու- հին, Անույ կաթողիկէին կը նուիրէ «Ի զարդ ծիրանեծաղիկ, ոսկեթել նկարագործ անկուածոց»: Վարդան պատմիչ կը գրէ թէ, «Փատլուն առնու զԱնի յԱլփաւանայ, տալով նմա ոսկիակուռ նկարս ծաղիկոցի»:

Հեղինակը ճարտարարուեստի վերաբե- րեալ նիւթերուն վրայ հարեւանցի կը խօսի, չի մոռնար հին և նոր ազգային և օտար- ազգի գորգներու վկայութիւնները, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ իր գրած նիւթին մասին ծանօթ է: Աղբիւրներէն մեծ մասը անգ- ղիական են. գերմանական նոր հեղինակ- ներու հրատարակութիւններէն յիշատա- կութիւն չունի: «Վաստակ» վերջերս շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը ունէր գերման լեզուով գորգերու պատ- մութիւնը գրող հեղինակի մը ուսումնա- սիրութեան վրայ, ուր շատ որոշ կը խօսուի հայկական գորգերու հինէն ի վեր կրած բարեշրջութիւններուն վրայ: Քիւրտեան կիտուածագործութեան վրայ և ոսկերչու- թեան մասին ակնարկութիւններ կ'ընէ և ինչ որ կ'երեւի ապագային այդ նիւթե- րուն վրան ալ պիտի հրատարակէ ու- սումնասիրութիւններ: Գորգեր որոնք ժա- մանակին օտարներու գործ կը համարուէին, արդ ինչպէս կը հաւաստէ նաեւ Քիւրտեան, անոնք զուտ հայկական գործեր են: Քիւֆի զարդագիր ձեւերուն վրայ շատ կը ծա- նրանայ, այդ եւս հայ վարպետներու ճար- տարարուեստի գիւտ է: Նման ծանօթու- թիւններով շահեկան կը նկատեմ Քիւր- տեանի այս ուսումնասիրութիւնը:

յութեան անկապտող հանգամանքով, կը խորհրդանշէր խեր-բարաքեաթ, բարու-թիւն, առատութիւն, շէնութիւն և ինչպէս որ ցոյց պիտի տամ՝ գորգը իր վիշապով նոյնիսկ օգնական սեպուեցաւ մայրու-թեան, տղարերքի, ամուլթեան, նման սրբագործ նշանին, խաչին, մասունքնե-րուն, գրքին»:

Հակառակ Հաւելի, Քիւրտեան ցոյց կու տայ որ վիշապ կապերտները ծփ դարէն շատ առաջ գոյութիւն ունեցած են Հա-յաստանի մէջ: Կը գրէ. «Այս գծար-ուեստը պէտք է որ զարգացած ըլլար Նախաքրիստոնէական և յետ-քրիստոնէա-կան սկզբնական շրջանին, Պարթեական Սըշակունի հարստութեան ի հայս մուտք գործելէն վերջ սկսելով, մինչեւ քրիս-տոնէութենէ վերջ Սրաբական տիրապե-տութեան՝ և աւելի եւս է ըսել՝ ազդե-ցութեան երեւիլը ի հայս. այսինքն մինչեւ Ը-թ դար...»:

Ըստ հեղինակին՝ Պարսիկներուն մէջ գորգաշինութիւնը յայտնուած է ԹՁ դա-րուն, մինչ Հայոց մէջ արդէն իսկ Ը դարէն:

Մանրամասնօրէն կը խօսի գորգերու վիշապ, փիւնիկ և արծիւ նկարներու կրած յեղաշրջումներուն վրայ, որոնք օգտակար են հայկական գորգերու դասակարգման համար:

*
*
*

Այս պրակով Քիւրտեան հրատարակած է նաեւ «Որդան» (կարմիր) վրայ ու-սումնասիրութիւն մը, գիտական գրքերէ և հանրագիտակ բառարաններէ օգտուած կ'ուզէ ցոյց տալ որ «Որդան կարմիր»ը Kirmiz պէտք է զանազանել. միայն «Որդան» գործածելու է առանց «կարմիր» բառը անոր կցելու. ահա այս առթիւ «Բազմապէս»էն և «Կոչնակ»էն կը յիշա-տակէ վկայութիւններ, որոնք սակայն բացարձակապէս չեն հաստատեր իր ըն-դունած տեսութիւնը: Կրկնութիւնները չա-փազանց են, որոնք նոյնպէս փաստ մը չեն իր ըսածին: Ըստ իս «Որդան կար-միր» բառերը անբաժանելի են, եթէ Որ-

դանկարմիր մէկ բառը սանսկրիտ Worm-hegotten բառէն ծագած չէ:

Որդան կարմիր գոյնին ուսումնական տեղեկութիւնները թէեւ շատ ծանօթ, սա-կայն ասով հանդերձ գորգերու գոյներուն զանազանութենէն նոր գիւտեր կարելի է ընել այդ ծանօթութիւններով:

Քիւրտեանի այս պրակները առհասա-րակ գորգաշինութեան համար ունին հե-տաքրքրական նիւթեր, մանաւանդ պատ-մական և հնախօսական տեսակէտով:

Հեղինակը գովելի դիտում մ'ունի հայ գեղարուեստի միւս նիւթերուն վրայ նման ուսումնասիրութիւններ հրատարակելու, որոնք մեզի համար հետաքրքրական են:

Հ. Ս. ԵՐԵՄՅԱՆ

ԴԵՊ Ի ԿԱԽԱՂԱՆ

Գրեց՝ ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

Տպ. «Հայրենիք» Պոսթըն, 1932, էջ 877,

Գին՝ 3 տոլար (թղթակազմ)

Տխուր դերք մըն է սա. շատ սեւ ու շատ տխուր՝ ինչպէս իր տիտղոսը: Թէեւ շնորհա-կալոքեակա՛ր կը սկսի ու փառքով կը վերջա-նայ, սակայն որպէս վերջակէտ ու կնիք՝ կմախք մը կայ չոն. մեռելի դանկ մը սեւ՝ միակ մա-սունքը մեր հաղարաւոր եղբայրներուն և սի-րելիներուն որոնք մահուան սարսուռով թողին մեզ և թողին մեր ճակտին անմխիթար որբու-թիւն մը, որ կարծես իր կարմիր և արիւնոտ տօնի ունի ամէն տարի, Ապրիլեան նահատակ-ներու տօնը, սրբագործուած Վարդանանց տօ-նին հետ: Ու այս տողերը, անուր և ան-մոռաց արձագանգ ապրուած ցաւի օրերու, իմ դոյզն պսակն ըլլան անսահման և անծանօթ շերտին իմ բոլոր ազգակից եղբայրներու և հոգւոյս հատորներուն:

Ամբաւ յուշեր կան այդ գրքին մէջ, որ օր մը ձեռքս ինկած՝ տարի մ'առաջ, ասրեցուց զիս կրկին ցաւագին յուշերով անցեալ տիտղ և իմ ցեղակիցներուն: Բայց արիւնի և մահ-ուան մէջ՝ ապրելու հզօր կամքը կայ իմ ցե-ղիս, որ կը փոխանցուի բոլոր վերապրողնե-րուն, ապրելու պատուով, մեր ցեղին սիրով, անոր փառքերուն հմայքով և ապագային յոյ-սերով: Վերջապէս այս տողերս գրողս ալ այդ գրքին մէջ եմ անհուն ցաւովս ու կորովովս և հարկ մը չունիմ այլեւս Յոբի սրտառուչ հա-ռաչն արձակել, վասն զի այնտեղ գրուած են իմ խօսքերս և յաւիտեանական, անընթաց գրին աւանդուած: Ու ես ալ իմ բարեկամ թափա-ռականն նման Նախախնամութեան յատուկ

շնորհքով և պաշտելի հօրեղբօր մը զոհողու-թիւններով ազատած բանտէ, գեհնէ, ստոյգ մահէ՝ իմ կրնամ ընել իր վերջաբանը, ոտքս ցամաք դրած իրեն պէս, հայ տաճարի մը և հայ բարի հայրերու քով. «Փա՛ռք քեզ, Աս-տուած, հաղար փառք քու ամենակարող զօ-րութեանդ»:

Բայց ո՛վ է թափառականը, որ օրագրի մը էջերով, պարզ ու սահուն լեզուով, նրբին զգայնութեամբ, թարմ ու կենդանի նկարա-գրով, ցաւագին շունչով և արի ու բարի հո-գւով, հայկական նկարագրի ամէնէն հզօր ար-տայայտութեամբ կը մաքառի մահուան դէմ ու կը դիմագրաւէ անխուղ, յանուն պատուի, յանուն ազգութեան և կրօնքի. ու հրաշալի ազատութեամբ խաւարի անդունդէն կեանքի և ազատութեան լոյս աշխարհը կը մանէ: Առ-այժմ կը լռենք այդ հարցումին դիմաց. քանի որ այդ կը թուի իր փափաքը:

Ի՞նչ է իր պատմածը և ի՞նչ գիտումով: — Ինչպէս ակնարկեցինք՝ հրաշալի ազատութեան մը իրականութիւնը՝ յետ ցաւի և մահասար-սուռ տեսարաններու: Ամբողջ գործ մը որ էջ մըն է միայն, 1925-8, զուլումի երկրին մէջ տեղի ունեցած դէպքերու, որոնց ակնհաստե-ն է Հեղինակը և օրը օրին դրի առած փաստացի դէպքեր ու տեղեկութիւններ:

Տխուրէն հետաքրքրական է այդ գրքին մէջ տեսնել թափառականը բանտէ բանտ, Հայոց աշխարհի աւերակներու մէջէն իր անցքը՝ դեռ անթաղ դիակներու վրայով, ու լսել, ծանօթա-նալ ողբերգական վիճակին վերապրող բեկոր-ներու, որոնք աւելի քան 45,000 են այժմ, ըստ իրեն, և կը տառապին հոգւով ու մարմնով, քանի որ դեռ կ'ապրի իրենց սրտին մէջ դի-տակցութիւնը իրենց ազգութեան և կրօնքին՝ որմէ հեռու են դժբախտաբար: Հեղինակը կու տայ միանգամայն պատմութիւնը քեւրաբու-ապստամբութեան և արիւնալի կոռւներուն մա-նրամանութեան, յիշելով նաեւ քաղաքական դէմքեր որ մեր կոտորածին մէջ մաս ունին:

Ու կը սկսի այսպէս: Համաձայնական նաւա-տորմը հեռացած է. Միլլի բանակը վերադա-ւած է Կ. Պոլիսը: 1924 Նոյեմբեր 25 է: Գամբը Լուծֆի քիւրտ հայաստանը թափառականին մանկութեան ծանօթերէն է: Կը տեսակցին Կ. Պոլսի մէջ: Սեւհոգի հայ մը՝ Ալինքի Ուսէֆ կամ Օսման՝ զրպարտութեամբ կը մատնէ թա-փառականը 1915 Յուլիս 26ին: Թափառական անմեղ մըն է. բայց քիւրտի մը հետ տեսակ-ցութիւնները, ճիշտ քրտական ապստամբու-թեան օրերուն՝ կասկած կու տան կառավարու-թեան: Թափառական ի զուր կը սնդէ թէ քաղաքական ոչ մէկ հանգամանքներ կային այդ յարաբերութեանց մէջ. և թէ ինք ոչ Դաշ-նակցական է և ոչ Հնչակ. այլ պարզապէս՝ թէ Լուծֆի իր հայրենակիցն էր, գրացի, մանկու-թեան ընկեր և աշակերտ. ահա միակ շարժա-ւիթը: Կ'աւելցնէ թափառական թէ Քիւրտերն էին որ իրենց ձեռքերը շաղախեցին հայ արեւ-

նով, և ինք երբեք չէր կրնար անոնց դործակցել: Դիւրին է թափառականին՝ մատնութեամբ ու անմեղներու արիւնով ինքզինքն աժան ազատել, սակայն իր բարի և արգարակորով նկարագրով կը մնայ իր խօսքին վրայ: Այլեւս խոշտան-գուած բանտարկեալ մըն է Կ. Պոլսի զնտան-ներուն մէջ: Հոն է որ վշտի և արցունքի ընկեր եղայ թափառականին, որ գիտակից կ'ընէր զիս թէ իրեն պէս զոհ մըն էի մատնիչ և հայ մայ-րեր լացնող Ուսէֆի: Իր ստուար հատորին քառապատիկը պիտի չբաւեր իմ տխուր կեան-քիս պատմութեան՝ աղէտի օրէն մինչեւ այդ թուականը — տասը տարի — և սակայն երախ-տապարտ եմ թափառականի որ իր կախաղանի չէնքին սեւորակ որմերուն մէջ ագուցած է ուղնուծուծը իմ ոգիսականիս, զոր հոս կ'օրի-նակեմ. «Տարագրութեան ժամանակ ծնողքը կորսնցուցած, անլուր չարչարանքներով անա-պատի կիզիչ արեւուն տակ մարմինը խանձած, սիրելիներու կսկիծով սիրտը խոցոտած, մատ-ներով դերեզման փորած, քոյր, եղբայր, հայր, մայր անապատի աւաղներուն մէջ թաղած, բայց յուսահատած, չբարոյալքուած պատանին»:

Ու չէ սխալեր թափառական արձանագրելու իմ խօսքերս, ազատ արձակուելու պահուս-«Քեզ պիտի չմոռնամ մինչեւ կեանքիս վերջը»:

Այո, սիրելի թափառական, քեզ չմոռցայ երբեք, այդ լաւ դիտես, և ակողորմ չառաջ-ներուդ և օգնութեան աղաղակներուդ ունկըն-դրած եմ սրտիս անհուն կսկիծով, և կրցած միջամտութիւնս ըրած եմ, երբ, հաստատ մնալով անկեղծ և իրական յայտարարութիւն-ներուդ վրայ, խարբերդի անկախութեան ա-տեանին յանձնուեցար: Ու անկէց վերջ տա-ռապեցար Սեբաստիոյ բանտերուն մէջ, միշտ քաղաքական յանցաւորի անհիմն ամբաստանու-թեանց զոհ: Ու թող ներուի հոս արձանագրել ինձ մտերմօրէն գրուած բանտի նամակներէդ որոնք սրտիդ բարութեան և անմեղութեան, հայրենասէր և կրօնասէր տիպարդ կը մատնա-նըշեն զօրաւոր գիծերով, թէեւ շատ մեղամղձ ու սրտայոյզ. ինչպէս հարազատ գաղափարը չունէիք՝ որով շարագրած ես «Դէպ ի Կախա-ղան»ը:

926, IV, 21 Քաղաքային բանտ

Սեբաստիա

Ազմիլ Պարոն

Հայկ Ահարոնեան

Հայորդի,

Վեմետիկ

Որախ եմ ըսել թէ, վերջապէս ազատուած ես, եւ մամաւանդ կը գտնուիս այնպիսի տեղ մը՝ և այնպիսի ձեռքերու մէջ որ պարտիս ինքզին-քը աշխարհի ամենէն երջանիկը համարիլ. Սնուշտ կը յիշես Պոլսոյ ոստիկանատունը, կըր քիզի կ'ըսէի. «Մի՛ վախճար հայի, վաղը կ'ազատիս», ու ազատեցար...:

Իսկ ե՛ս... Խարբերդ տարուեցայ ու հոն ամ-կախութեամբ դատարանին կողմէ 15 տարի թիա-պարտութեամբ դատապարտուելով, ծննդավայրը Սեբաստիա փոխադրուեցայ: